

Nr. 9 (37)/ SEPTEMBRIE 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

DETAȘAMENTULUI FORTIFICAȚII „SOMEȘ” - AUGUST 1940

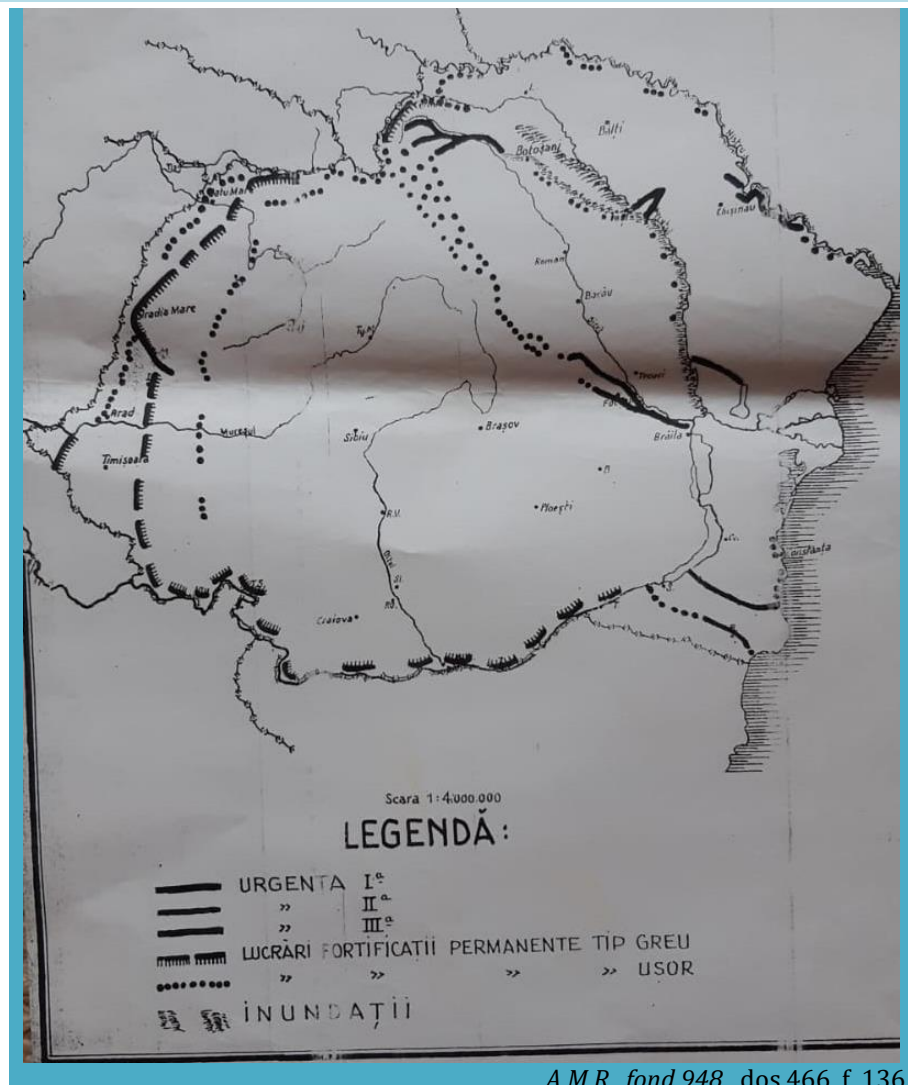
Col. dr. Constantin MOȘINCAT

Tăria cazematelor românești

Se știe încă puține lucruri cu caracter general strategic despre cel mai important obiectiv de apărare conceput și realizat vreodată de România în jurul hotarelor sale. Acesta a fost Sistemul românesc de fortificații¹, cu cel mai ingenios sistem de construire pentru a rezista la bombe de 305mm, s-a dovedit a fi în poligon cu rezistență ce mai mare din lume.

Studiile și experimentele făcute în poligonul de la Dadilov demonstrau că pentru a distruge o cazemată de *tip ușor* erau necesare: 940 bombe de 100kg, pentru a obține o probabilitate ca 2 să lovească „dala cazematei” doar dacă ar fi căzut în picaj! Pentru că un avion încărcat 8-10 bombe, ar fi fost necesare 100 de avioane, a câte 30 minute pentru lansarea bombelor. Și pentru că un astfel de număr de avioane „inamicul - ungurii” nu dispuneau era nevoie de mai multe raiduri, reprize. Pentru cazematele de *tip mijlociu* erau necesare 43 bombe de 300 kg, iar pentru cele de *tip greu* trebuiau 450 bombe de 1000kg, care puteau fi lansate de 45 avioane. Prin urmare

cazematele nu puteau fi distruse din aer, căci era nevoie de un consum mare de muniție și avioane, care lipseau. Această situație conducea spre concluzia că „aviația nu va avea o asemenea misiune”. Când generalul ceh Husarek și col. ing. Dumitru Vasiliu au intrat în cazematele din poligon și s-au tras asupra lor, au declarat „ar fi rezistat la proiectile de 305mm, dar ungurii nici măcar nu au capacitatea de a produce asemenea bombe”. Asemenea aprecieri au creat siguranță și încredere, la care s-au adăugat construcțiile

A.M.R., fond 948, dos.466, f. 136

¹ Constantin Moșincat, *Cazemata. Sistemul românesc de fortificații*, Editura TipoMC, Oradea, 2021

spirituale din spatele acestora: brăul de biserici ortodoxe construite cu sprijinul armatei de-a lundul frontierei de vest, și a catedralelor de la Satu mare și Sighet.

Terestru cazematele puteau fi împiedicate să fie funcționale numai prin „răscolirea terenului dintre ele” și asta doar cu focul bine dirijat cu o flotilă de 54 avioane într-o singură repriză și cu lansarea a 320 bombe între 2 cazemate pentru a răscolii pământul și astfel a împiedica tragerea cazematei. Deci și o astfel de misiune e puțin probabilă. Nici fumizarea și nici infecțarea terenului nu ar avea efectul dorit decât numai în anumite condiții. Speciale de vânt și anotimp. Deci, puțin probabil să fie folosit fără să afecteze și atacatorul.

Apărarea cazematei, înșirate de la Vf. Arcuța, în Nurd-Vestul Sătmarului, până la Dunăre- cum erau prevăzute a se construi (harta) a determinat construirea șanțului antitanc și a obstacolelor antitanc și antiinfanterie pe 8 rânduri de pari și a sulourilor de sârmă ghimpată dintre cazemate. Sistemul de foc, prin dispunerea cazematei și sprijinul reciproc dintre acestea era practic impenetrabil. Biroul de propagandă al Detașamentului „Someș” a pregătit un ciclu de conferințe pe care să le susțină ofițerii în Seini, unde erau dislocați, în cursul lunii august-septembrie 1940 astfel:

Care era atmosfera în zonă cazematei?

Evenimentele produse în vara anului 1940 – cedarea fără luptă a Basarabiei și Bucovinei², au produs în rândul populației din zona de vest stări de spirit diferite: minoritarii unguri sperau ca spirățiile lor să fie iute îndeplinite; iar românii erau hotărâți să lupte. Răpirea Basarabiei și a Nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică a oferit prilej iredentei maghiare să intensifice propaganda afirmând că a sosit momentul ca pretențiile Ungariei să fie însfârșit satisfăcute. Oficinele revizioniste scontau că se vor produce tulburări interne în România, care să fie luate de Ungaria drept *pretext* pentru a ocupa Ardealul „spre a sigura bunurile și viața maghiarilor minoritari”. Bazați pe informațiile venite de la Budapesta, intelectualii unguri răspândeau ideea redobândirii Ardealului. Nici după eșecul vizitei premierului Ungariei la Munchen nu au renunțat, interpretarea lor era echivalentă cu „o amânare”, dar spiritul iredentist fiind calmat. Cercurile politice maghiare se resemnau și cu pretenții „mai reduse”, mizând și pe sprijinul politic Sovietic, deși nu îl puteau identifica. Țăranii unguri din România, deși conștienți de condițiile mai bune decât în Ungaria, așteptau ca deciziile politicianilor unguri să se împlinescă. Anunțata reformă agrară din Ungaria i-a încurajat în susținerea revizionismului. Așa fierbea țărâna ungurească. Muncitorimea aștepta, sub conducerea „Madosz”, de extremă stângă, care izolat își manifestau sentimentul ostil prin răspândirea ideii „că revizionismul a intrat în faza decisivă”. Rechizițiile, restricțiile militare, lipsa forței de muncă prin „starea excepțională” trebuia să capete un deznodământ. Biserica maghiară din Ardeal deveise un adevărat „centru de îndrumare” și influență. Prin societățile culturale E.M.K.E. (Asociația culturală a maghiarilor din Ardeal) stagna ca activitate fiind conflicte interne ale conducerii. Politic se tergiverasa înscrierea ungarilor în Partidul Națiunii. Prezidați de contele Nicolae Banffy, ungurii nu s-au decis în bloc, ci individual fără a fixa o anumită dată, nici după vizita acestuia la Budapesta. Aderarea politică practic ar fi tăiat „cărările diplomației politicii revizioniste”³.

Pe teren existau tot felul de stări încordate. În iunie-iulie 1940 s-a dat de urma unei noi organizații maghiare, denumită „*Uttarök*” (**Spărgătorii de Drum**), care avea ca scop pregătirea terenului în vederea unor acțiuni pentru ajutorarea armatei maghiare care urma să invadeze Ardealul. Biroul central din București al Comunității Naționale a Maghiarilor în România a fost înștiințat că au fost încadrați în organizația de autoapărare, cu misiunea de a asigura alimentarea populației maghiare prin crearea de depozite secrete de cereale, următorii cerealiști din regiunea frontierei de Vest: Pör Aladar, din Timișoara, str. Ady Nr. 1; Vamos Antal, din Timișoara, str. Reg. Ferdinand 11.; Perlesz Ludovic, din Timișoara, str. Paris 17; Hardas I., din Arad, Str. Regele Ferdinand 35; Hajnal Ladislau, Arad, Str. A. Mureșan Nr. 1; Gerö Alexandru, din Satu Mare, Str. Corvinelor 26; Fodor Alexandru, din Oradea, Str. Rimanecy 6. Se semnalează că propaganda iredentistă maghiară din jud. Hunedoara desfășurată de

² A.M.R., fond 5417, dos. 927, p. 1-24. Prin ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică, armata română a pierdut următoarele procente din efectivele ei: 7-8% din efectivul ofițerilor de rezervă; 15-18% din efectivul Trupeii; și 3-4% din efectivul specialiștilor. În timpul retragerii din aceste regiuni – se specifică în raport – armata română a pierdut aproximativ 4.500 vagoane material de război transportabil și 12,500 vagoane material netransportabil, precum și însemnate cantități de alimente.

³ *Ibidem* f. 5. Banffy Nicolae, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, intenționează a înainta un memoriu guvernului român prin care va cere o nouă legiferare a situației maghiare din România.

preotul Laszlo Zoltan, Csany Francisc zidar și Fekete Arpad, comerciant, toți din comuna Ilia, inițiată în urma îndemnurilor transmise de postul de radio Budapesta, este în continuă creștere, potrivit buletinului de informații din august 1940. „O parte din minoritarii maghiari din Ardeal, fiind convinși că acest teritoriu va fi alipit Ungariei, confecționează în cantități mari, drapele cu tricolorul lor național, afirmând că se pregătesc pentru primirea armatei liberatoare”, iar la Racoșul de Jos și Dopca, din Târnava Mare unii locuitori purtau pălărie de culoare verde cu floare roșie și albă. Pentru a se opune rechizițiilor de mașinii, proprietarii unguri le-au defectat intenționat, demontând diferite componente! Dintre aceștia se semnalează Kiss Jenő, precum și firma Vitalis Simion, care deși proprietarii unui număr de circa 20 mașini de lux și autobuze, nu a avut decât 2 mașini rechiziționate datorită sistemului de sabotaj semnalat.

Dintre incidentele de armate produse de-a șungul frontierei de vest semnalează următoarele: în seara de 4 Iulie 1940, unități militare maghiare au atacat cu focuri de armă succesiv pichetele românești 73, 74 și 75 de la marginea pădurii din dreptul comunei Sanislău (Satu Mare). Datorită faptului că atacul s-a produs prin surprindere grănicerii români s-au retras. Primind ajutoare, pichetele au fost reocupate după o oră.

În ziua de 5 Iulie 1940 la ora 10 a fost atacat de către patrula maghiară pichetul Nr. 72, așezat la marginea pădurii Urziceni (Satu Mare). Grănicerii români răspunzând cu foc viu agresorii s-au retras.

În ziua de 6 Iulie 1940, la ora 4 un grup de aproximativ 10 soldați unguri au atacat cu focuri de armă pichetul Nr. 70 „Regina Marioara” (Bihor). Grănicerii români răspunzând, ungurii s-au retras. Victime omenști nu au fost.

În seara aceleiași zile pichetul Nr. 80 a fost atacat cu focuri de armă de către aproximativ 30 soldați unguri. Focul a durat 30 minute. Grănicerii români primind ajutoare de la posturile de jandarmi din comunele învecinate au respins pe agresori. Nu a fost nimeni rănit.

În noaptea de 7 spre 8 Iulie 1940, pichetele de grăniceri de la Iratos și Variașul – Mic au fost atacate cu focuri de armă de către patrula maghiară. Au fost întrebuințate și grenade de mână. Victime omenști nu au fost printre români.

În noaptea de 13 spre 14 Iulie 1940, grănicerii maghiari au atacat cu focuri de armă și grenade pichetul de grăniceri român Dorobanți, sectorul Arad. Grănicerii români au răspuns cu focuri care au durat 30 minute, în care timp au primit ca întăriri un pluton de mitraliere. Nu au fost morți sau răniți de partea română.

Minoritarii maghiari care au militat pentru o loială conviețuire româno-ungară în cadrul Statului român priveau cu oarecare îngrijorare desfășurarea evenimentelor. Dar nucleele extremiste agitau și executau ordine de la Budapesta cu scop de diversiune și destabilizare. Iată câteva exemple descoperite de organele de siguranță ale statului român. S-a constatat însă că ungurii perseverează în această acțiune de agitație pentru a crea cazuri pe care presa și propaganda maghiară să le exploateze tendențios cu explicația că Statul român asuprește minoritatea maghiară. În legătură cu aceste acțiuni menționez că au fost descoperite următoarele organizații teroriste maghiare: 1. Organizația teroristă din Bocicoiu Mare (Sighet), descoperită în Ianuarie 1940, în care sunt implicate 11 persoane; 2. Organizația teritorială din com. Orașul Nou (Satu Mare), descoperită la 7 Ianuarie 1940, în care dovedite ca implicate erau 9 persoane; 3. Organizația teroristă Valea lui Mihai (Sălaj) descoperită în Februarie 1940, în care implicate erau 10 persoane; și 4. Organizația teroristă din com. Andrid (Sălaj) descoperită la 15 Iunie 1940, în care erau implicate 16 persoane. La data de 14 August 1940 a fost descoperită la Oradea o nouă organizație teroristă cu ramificații la Huiedin, Sibiu, Bistrița, Tr. Secuiesc, etc., fiind arestate 12 persoane.

Nucleul de la Oradea era pregătit și cu material exploziv: -3 calupuri dinamită a 1 kgr; -1 revolver Browning 7,65mm., cu 50 cartușe; materialul pirotehnic necesar (capse, fitil), cârligele necesare fixării acestui material. De asemeni se mai cunoaștea existența și a altui material exploziv aparținând nucleului din Huiedin, care n-a fost însă găsit la anchetă. Din indicațiile pe care anchetatorii acestei organizații le aveau, rezultă că în aceste „nuclee ar activa un număr destul de mare de ofițeri și grade inferioare din armata regulată maghiară și care au în același timp și funcțiunea de instructori ai organizației „Rongyos Garda”⁴.

⁴ A.M.R. , *fond 5417*, dos. 922, p. 1. Trecându-se la arestarea membrilor componenți ai acestui nucleu, în ziua de 14 August a.c., din cercetările întreprinse rezultă următoarele: 1. Statul maghiar nu a renunțat la menținerea și organizarea acțiunii teroriste în România. 2. Pentru organizarea acesteia întrebuințează elemente din organizația „Rongyos Garda” trimise în țară cu pașapoarte valabile pe nume false; și 3. Misiunea acestora este de a produce acte teroriste ca: distrugerii de cale ferată, poduri,

Din compunerea nucleului de la Oradea, au fost identificați arestați ca făcând parte următorii:

1. D-rul *Kuba Augustin*, pe numele adevărat, Maior Szalkay Laszlo, bănuït a fi ofițer de Stat Major, dispărut în Ungaria, conducătorul organizației; 2. *Walter Henrich*, numele adevărat necunoscut, bănuït a fi căpitanul Szepukty, dispărut în Ungaria; 3. *Takayer*, numele adevărat necunoscut, dispărut în Ungaria, cu misiunea de a organiza nucleul din Cluj; 4. *Moldovany Gabor*, numele adevărat Baboș Gabor, însărcinat cu organizarea nucleului Sibiu, arestat. (De toată comedia, după 1945, vecinul său ing. Porțeanu, revenit din refugiu l-a găsit pe Moldovany, secretar de partid (PMR) la Uzinele Comunale de apă Oradea!!!); 5. *Aranyossy Kato*, născut la 28 Martie 1919, în Cluj, de profesie casnică, origine etnică maghiară, cetățenie română, domiciliată în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, a fost recrutată în organizația teroristă în ziua de 20 Iulie 1940, prin intermediul fotografei Gizela Aschner, din Oradea, de către D-rul Kuba Augustin (Maior Szalkay Laszlo) din Budapesta. A fost principalul om de încredere, membră a organizației, având misiunea de a supraveghea scoaterea materialului exploziv din vagonul ce venea de la Biharkeresztesz. A fost la Episcopia Bihorului să primească materialul exploziv, dar nu l-a putut scoate, din cauză că i s-a părut a fi observată de un gardian public. S-a dus cu D-rul Kuba în nenumărate rânduri la gara Oradea pentru a observa venirea diferiților *curieri* din Ungaria, cât și a controla în vagoane trimiterea dinamitei. A fost în legătură cu Walter Henrich și Takayer Edo, veniți cu pașaport din Ungaria, apoi plecați în Ungaria, membri ai organizației teroriste. A înlesnit trecerea în Ungaria, prin Salonta, a D-rului Kuba în ziua de 14 August 1940. A fost și ea restată. 6. *Carol Aschner*, de profesie fotograf, domiciliat în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 26, născut la 16 August 1900 în Bratislava (Slovacia), de origine slovacă, cetățean român, de religie mozaică, este acela în casa căruia pe la jumătatea lunii Iunie 1940 a primit pe D-rul Kuba și Takayer Edo ce veneau din Ungaria, împreună cu soția lui Gizela. Tot în casa lui s-au întâlnit de mai multe ori Dr. Kuba cu D-rul Hallas, moșier din Oradea, Str. Aristide Demetriad Nr. 2, membru important în organizația teroristă. Știa că soția lui a plecat la Budapesta la hotel „Britania” pentru a se întâlni cu D-rul Kuba, în realitate maiorul Szalkay Laszlo din Ungaria, având a-i comunica acestuia ceva în legătură cu Aranyossy Kato. A găzduit pe Takayer, membru în „Rongyos Garda” când i-a telefonat să-l aștepte la gară că vine de la Cluj. Știa că soția lui a trecut în Ungaria fără să aibă viza Ungariei, numai pe baza unei telegrame trimisă de D-rul Hallas din Budapesta, cu care s-a adresat unui Căpitan David la frontiera ungară, din Serviciul de Informații maghiar. A fost restată. 7. *Aranyossy Rebeca*, născută la 15 Septembrie 1887, în comuna Bonhida, jud. Cluj, de profesie casnică, domiciliată în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, este aceea care a primit de la fica ei Kato un pachet cu ecrasită cu capse, fitil alb și negru, cârlige, un revolver cu 50 cartușe, pe care i le-a înmănat lui Moldovany Francisc. A fost arestată. 8. *Moldovany Ferencz*, născut la Oradea la 23. II. 1893, de profesie vulcanizator, domiciliat în Oradea, Str. G-ral Praporgescu Nr. 6, a fost recrutat de Walter membru al organizației „Rongyos Garda”. Era membru de încredere în organizația teroristă din Oradea, condusă de D-rul Kuba Augustin. La locuința lui s-a găsit îngropat un pachet cu 3 calupuri ecrasită, 6 capse, 2 bucăți fitil Bikford și 3 m. fitil ordinar, 2 cârlige, un revolver Browning cu 50 cartușe. Arestat. 9. *Costa Gheorghe*, născut la 20 Aprilie 1896 în Oradea, de profesie frizer, de origine etnică și cetățenie română, domiciliat în Oradea, Str. G-ral Holban Nr. 34, este acela în casa căruia Walter, dispărut pe timpul anchetei inițiale, a transportat, însoțit fiind de Aranyossy Kato, un pachet cu dinamită, destinat nucleului din Huiedin și pe care soția lui, Costa Elisabata, l-a ascuns. Soția lui făcea dese vizite în Ungaria, iar în ziua de 13 August 1940, acesta împreună cu cei 2 copii ai săi, au plecat în Ungaria la Biharkeresztesz. Arestat în cadrul nucleului. 10. *Dr. Hallas Wilhelm*, născut la 17 Septembrie 1885 la Deva, de origine etnică evreu și religie mozaică, domiciliat în Oradea, Str. Aristide Demetriad Nr. 2, este acela care a fost în permanentă legătură atât în țară cât și la Budapesta, cu Dr. Kuba Augustin. Având cunoștință de misiunile acestuia nu s-a sfiit să facă felurite intervenții pe la autorități fie pentru obținerea de pașaport pentru Aranyossy Kato, fie la frontieră pentru a creeia anumite avantaja D-rului Kuba Augustin. Arestat. 11. *Kirali Coloman*, născut la 21 Octombrie 1906 în Oradea, cetățean român, de origine maghiară, domiciliat în Oradea, Str. Regele Ferdinand Nr. 10, de profesiune șofer, este acel care a adus pe Aranyossy Kato și încă o doamnă la gara Episcopia Bihorului

șosele, incendieri de păduri și sate românești, otrăviri de fântâni, etc., pentru a se împiedica evacuarea armatei, autorităților și populației românești, din regiunile ce presupun că vor fi cedate Ungariei. 4. De asemenea de a incendia satele cu populație germană, urmând după ceia ca prin colportare de zvanuri și prin răspândirea de manifeste (ce urmau să sosească din Ungaria), să arate că autoritățile românești sunt acelea care au provocat asemenea acte.

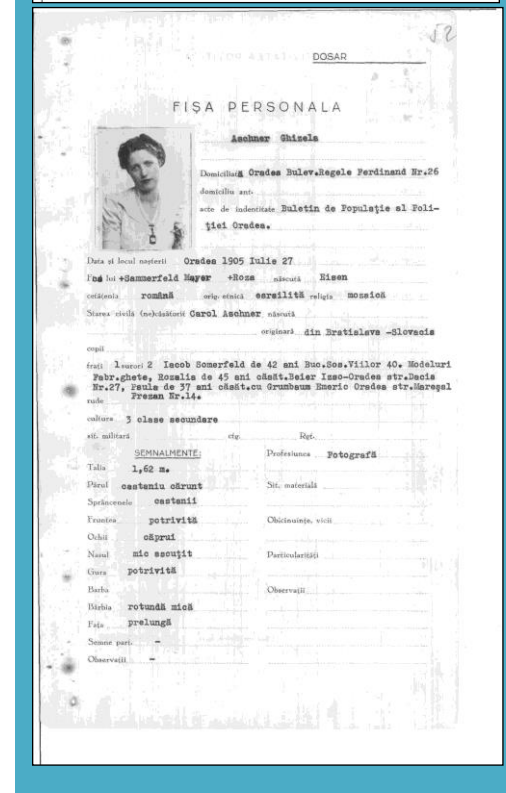
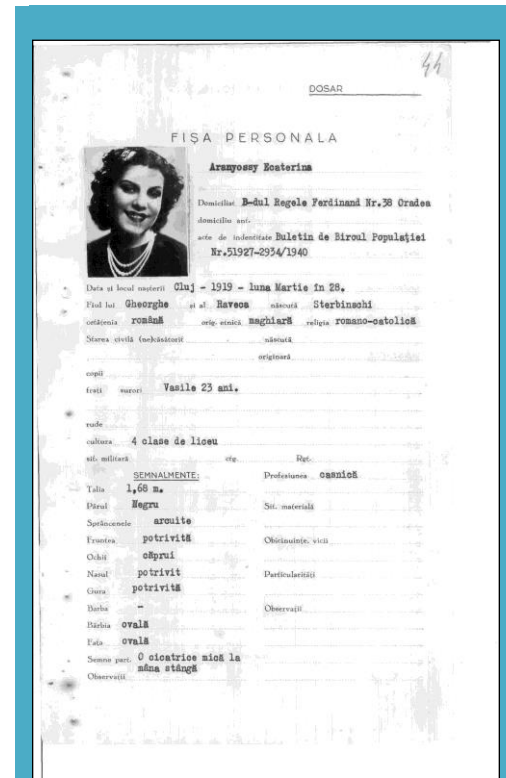
pentru a primi pe Dr. Kuba. A fost șoferul D-rului Kuba în timpul cât acesta a stat în Oradea. A condus de Dr. Kuba și Dr. Hallas la Borș, care dorea să treacă pentru 15-20 minute în Ungaria, ca să aibă o

convorbire telefonică. Era șoferul mașini lui Moldovany în pivnița căruia s-a găsit îngropată dinamita cu amorsele necesare și un revolver cu 50 de cartușe. Arestat.

12. *Arranyossy György*, născut la 17 Octombrie 1887 în com. Csucul de Jos, jud. Cluj, cetățean român, de origine etnică maghiară, domiciliat în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, de profesie croitor, pentru doamne, a fost recrutat în organizația teroristă de fiica sa Kato (*fișa personală*). A fost la Episcopia Bihorului cu fiica sa Kato pentru a lua dinamita ce sosea în vagonul unguresc ce venea de la Biharkeresztesz. A trebuit să ducă pachetul cu dinamită și pistolul cu cartușele de la casa lui, unde îl lăsase Kato, la Moldovany, unde s-a și găsit revolverul. N-a putut să-l ducă, deoarece între timp a venit Moldovany să-l ia, dar neputând să iasă, serviciul de transport l-a făcut soția lui. Arestat și el. 13. *Aschner Gizela* (fișă) ,născută la 27 Iulie 1905 în Oradea, de origine etnică maghiară, cetățenia română, religie mozaică, domiciliată în Oradea, Str. Regele Ferdinand Nr. 26, este aceea în atelierul căreia Dr. Kuba Augustin, în realitate maiorul ungar Szalkay Laslo, se întâlnea cu Aranyossy Kato, Dr. Hallas și Takayer. A fost la Budapesta, unde s-a întâlni cu Dr. Kuba, cu care ocazie acesta i-a dat adresa lui exactă din Budapesta, indicându-i că este maior în armata maghiară. În ziua de 14 August 1940 a fost la întâlnire cu Dr. Kuba, când acesta se pregătea să fugă în Ungaria. Arestată. 14. *Komarony Adam*, numele conspirativ pe care are eliberat pașaportul, necunoscut, fost în grupul ungarilor ce au luptat în Finlanda sub numele de *Tolvary Sandor*. Era venit cu misiunea de a organiza nucleul din Timișoara, neidentificat până la arestarea grupului. 15. *Tamas Istvan*, posesorul pașaportului maghiar Nr. 400.707, născut în com. Morosgesse în anul 1904, cu misiunea de a organiza nucleul din Huiedin. Arestat. 16. *Timar Mihaly*, numele conspirativ sub care avea eliberat pașaportul necunoscut, cu misiunea de a organiza nucleul Brașov, neidentificat. 17. *Hidvegi(?)*, numele conspirativ necunoscut, stegar în organizația „Rongyos Garda”, cu misiunea de a organiza nuclee în regiunea Oradea. Neidentificat. 18. *Astaloș Șandor*, numele conspirativ necunoscut cu misiunea de a forma nuclee în Secuime. Neidentificat.

Prin descoperirea acestui nucleu⁵, se demonstrează, odată în plus, că Statul maghiar departe de a căuta să păstreze o atitudine de lealitate față de România, continua a conduce o acțiune de subminare care îmbrăca **forma terorismului**.

În partea de dincoace de frontieră unde se întâmplau și cele de mai sus ungarul prinsese curaj de ripostă. Așa s-a întâmplat pe

⁵ Apud Constantin Moșincat, *La spargerea lumii. Complotul de la Oradea*, în curs de apariție. Și cum se sprijineau reciproc? Iată un exemplu: „Consulatul Regal Maghiar Cluj. Cu onoare vă rugăm să binevoiți a acorda pentru doamna Karoly două vize de tranzit. Ținând în vedere că este necesar să amintesc că doamna Aschner Karoly a anunțat deja autoritatea competentă că **intenționează să se boteze, deci poate fi considerată de pe acum ca fiind creștină catolică**. Afară de această numită a avut întotdeauna o atitudine cât se poate de bună față de biserica noastră a sprijinit cu drag și cu devotament oricând așezământul nostru bisericesc, așa că suntem convinși că domnul Consul va soluționa favorabil cererea și va acorda vizele cerute pentru doamna Aschner Karoly, deoarece pentru dânsa aceasta înseamnă existența, trebuind să plece necondiționat la Pozsony, pentru a-și aranja situația de cetățenie, ori aceasta nu se poate face decât trecând prin Ungaria. În speranța că se vor avea în considerare cele amintite mai sus și deci cererea va fi favorabil rezolvată, vă salutăm cu deosebită stimă. Oradea la 28 Mai 1940 Oficiul episcopal Ss/Zitzmann Ferenc”(A.M.R., fond 5417, dos.922, anexa 2).

28 iulie 1940, când Slt. r. Voinea Ioan, se afla la popotă batalionului unde i s-a adus crâșmarul din comuna Albiș (Bihor) împreună cu un tânăr. Întrebat de ce a fost adus la Batalion acesta „mi-a răspuns obraznic că nu știe românește, să vorbesc eu ungurește”. A refuzat invitația de a vorbi românește, fapt ce l-a înfuriat pe slt. r. Voinea care „i-a dat două palme”, iar el s-a lăsat pe „genunchi și coate și a început să țipe ca mușcat de șarpe”. Apoi s-a ridicat și „i-am tras una cu picorul, i-am mai dat două palme și n-am mai avut nimic cu el”!, declara ofițerul în fața maiorului său, comandant al B. 3 din R. 2 I. F. care edificau și apărau cele 320 de cazemate gata armate și încadrate cu efectiv instruit în 30 august 1940, după ordinul dat de colonelul Constantin Visarion, comandantul Regimentului.

Că acțiunile iredentiste aveau și caracter izolat, este adevărat, însă semnificativ, după cum se semnala în Buletinul informativ pe luna mai-iunie 1940. În zilele de 15-16 mai 1940, doi indivizi anume Barabas I., pantofar din Târgu Mureș domiciliat în str. Ștefan cel Mare și un oarecare Schuler, de origină germană, au întocmit o hartă cu înscricția „**România de Mâine**”. Cu această hartă, care reprezintă România fără Ardeal, Basarabia și Dobrogea, numiții au cutreerat diferite comune din județ, cu populație maghiară, îndemnându-i pe toți aceia cu care au luat contact, ca la momentul oportun, care ar fi foarte apropiat, să nu ezite nici o clipă pentru a reduce țara la proporția arătată în hartă. Exemplul lor a stimulat și pe alții să editeze o carte poștală cu Ungaria înaintea de Trianon, și cu următorul jurământ: „„Jur credință lui Horthy Mikloș, președintele Ungariei. / „Jur credință nobililor, stemei și steagului Țării. / „Jur credință conducătorului Ardealului. / „Jur că nimic din ce mi se va încredința nu voi divulga nimănui niciodată. / „Cred în soarele Ungariei și viitorul ei apropiat. / „Așa să-mi ajute Dumnezeu”. Acest jurământ ar fi fost depus de acei care au intrat în organizațiile teroriste maghiare⁶.

Pregătirea morală a trupei și a populației românești se executa din ordin superior, iar păstrarea secretului operațiunilor era bine gândit prin acțiuni de propagandă și combatere a unor acțiuni locale, izolate ale minoritarilor. Prefecții de pe granița de vest, militari și ei, acordau o importanță deosebită acestor acțiuni de cooperare. Pregătirea populației s-a făcut și în ideea cedării teritoriului cu „schimb de populație” sau să „suporte durerea”, după cum suna ordinul pe linie de interne, în totală contradicție cu ordinele armatei de „rezistență, fără gând de retragere”⁷. Starea de spirit în rândul populației civile, de origine română din Bihor, potrivit informațiilor culese de către prefectul de Bihor era una hotărâtă de a „a pune mâna pe arme și a nu ceda, că nu concepeau să se reîntoarcă la suferința și milenara robie după numai de 21 de ani de liberate. Sentimentul poporului bihorean era astfel perceput în opinia prefectului de Bihor. Dacă nu luptă armata să le dea lor armele ca să lupte”⁸.

În concluzie, la ședința Prefectului de Bihor cu reprezentanții armatei, acesta a spus tranșant: „**populația civilă este complet pregătită, are un moral destul de ridicat și nu urmează decât ca autoritățile să mențină ridicat acest moral**”⁹ (sbl. ns.).

Cum s-a ajuns la un asemenea moral?

Sublocotenent Gavriș Emil (avocat concentrat) era pregătit să suțină conferința sa la Seini, pe 18 august 1940, la ora 18.00, cu tema: *Iubirea de neam, Patrie și Dinastie*. „Cum ne putem servi Patria și ce rele i-am putea cauza cu vorbărie multă”. Din același Detașament slt. Nicoară Petre (învățător concentrat), slt. Dragoș Liviu (magistrat), au vorbit despre apărarea țării. Supremă lege a fost tălmăcită de slt. Indrea Liviu (avocat), Bogdan Ioan (învățător)- dragostea de neam și țară, Iliescu Nicolae (învățător)- datoria de român, Icoane din luptele trecute, Pavel Augustin (funcționar de bancă)- starea economică față de vecini. Potrivit cu planificare întocmită de către comandantul Detașamentului lt. col C. Petreanu și contrasemnata de Șeful biroului de Propagandă și contrapropagandă slt Em. Gavriș s-a derulat programul conferințelor în rândul populației și a trupei sub arme.

În fiecare comună românească (și erau marea majoritate, cu excepția celor lipite de graniță), dar și în satele cu minoritari, prefectura Bihor a format echipe de „propagandiști” care țineau conferințe în care în termeni energici, se arăta dreptul ancestral asupra pământului. Prezența ofițerilor exalta și dădea curaj și siguranță românilor de rând, ceea ce îngrijora autoritățile civile, pentru cazul că s-ar fi dat un „ordin pe dos” – cum s-a întâmplat – de cedare a Ardealului fără luptă. Din această pricină prefectul de Bihor solicita ca doar prefectura să facă conferințe în popor, iar armata să se ocupe „strict de unități”.

⁶ A.M.R., fond 5417, dos. 925, f.7

⁷ A.M.R., fond 5418, dos. 1566, p. 102

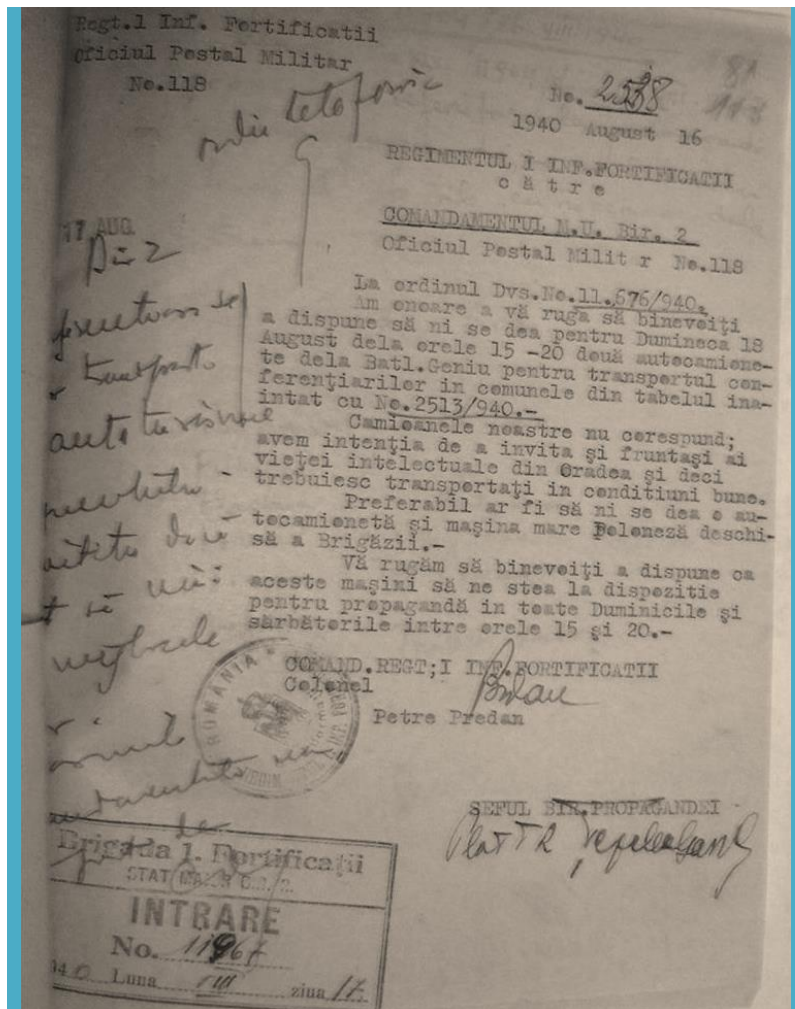
⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*

În poporul ardelean s-a indus și acea idee de „revanșă”, datorită atâtor întâmplări din trecut, dar și formarea solidă a convingerii de apărare a frontierelor. Încrederea în armată și în tăria cazematelor le dădea curajul „jertfei supreme”. Ideea cedării va crea probleme dificile autorităților. Armata să educe soldatul. Iar dacă totuși se va face să nu dea naștere unor sentimente de „ură contra populației minoritare”. Cea mai eficace propagandă putea fi făcută prin discuții de către prefectură, consemna șeful biroului 2 căpitanul Dobrescu N. Având în vedere că foarte mulți dintre soldații care încadrează unitățile de fortificații sunt sălăjeni, sătmăreni și bihoreni, în cazul retragerii armatei fără luptă, exista riscul ca armele să ajungă pe mâna populației pentru a lupta. Pentru combaterea propagandei maghiare prefectul i-a mobilizat în echipa proprie de propagandă pe învățători, preot, notari și pretorii comunali. Așa conferințele propuse de armată s-au transformat în discuții zilnice.

După această întrevvedere de la Prefectură generalul Ghineraru Nicolae, comandantul Brigăzii 1 Infanterie Fortificații avea să înainteze corpului de armată aceste observații. Comandantul Regimentului 1 Infanterie Fortificații, ocupa cu regimentul său fortificațiile dintre Apateu și Bereteu, scria comandantului său: „S-a pus în studiu instalarea unui radio la P.C. Regiment și difuzare la cazemate, pentru ca ora armatei să fie ascultată și de trupa din cazemate. Acesta va face posibil ca în cadrul Regimentului să se organizeze conferințe cu scop educativ și de propagandă, înlăturându-se astfel starea de izolaremorală a trupei din cazemate. După terminarea studiului vom raporta rezultatul împreună cu palnaul de instalare și lucru”¹⁰, raport semnat de colonelul Petre Predan și de plt Tr. Gabriel Țepelea(foto).

La rândul său și comandantul Regimentului 1 Infanterie Fortificații, colonel Traian Mănescu înainta programul său de conferințe cu tematică ostășească, din care reținem: datoria ostășească față de neam și țară; fapte de arme mai însemnate din timpurile cele mai vechi și ale ostașilor unirii; „educația tăcerii”, adică a păstrării secretului; cnstea hainei militare, păstrarea onoarei militare; lupta contra curentelor comuniste și iredentiste; La Cheresig s-a deplasat colonelul Petre Predan, la Sântandrei av. Liviu Popa, la Roit Megheșan Chifor, la Giriș pfoesorul rezervist Dragomirescu Gh, la Tărian Țepelea Gabriel, iar la Toboliu avocatul Dinescu Mircea, toți abordând subiectul „dreptul nostru asupra Ardealului”¹¹. Conferințele ținute în limba maghiară la Borș, Santăul Mic. Episcopia, Șânteu, de Lt. Moga Octavian, cpt Petrila Victor, căpitanul Anca Teodor, respectiv de slt. Baciua Ion au vorbit despre „problema împrăștiării în Ungaria și România. Viața țăranilor de dincolo de graniță”. Tematica a fost extrem de variată și cuprindea atât localitățile din zona cazematelor cât și pe cele din adâncime: Sâniob. Fâncica, Cubulcut, Hodoș, Santău, Sântimbreu, Petreu, Târgșor, Tămășeu, Ianculești, Vaida, Abram, etc. După conferința ținută laSântandrei, Parhid, Cihei, Nojorid și Palota comandantul Regimentului 1 I.F. raporta următoarele concluzii: la ieșirea din biserică conferențiarilor s-au întâlnit cu oamenii din sat, în prezența autorităților locale și șeful de post de jandarmi. În limba română la început, Gabriel Țepelea, profesor, le-a vorbit despre axa Berlin-Roma și integrarea României, despre tradiționala „loialitate a germanilor din România”, care se cerea și în acele vremuri, căci minoritarii o duc mai bine aici.

¹⁰ Ibidem, p.110 Doc. intrat cu nr.11958/16 08 1940

¹¹ Ibidem, p. 108

Revindicările ungarilor se fac nu pe seama țăranilor ci a grofilor, a zis țeful biroului propagandă. În Ungaria pământul n-a fost dat țăranilor ci a rămas a grofilor. Germanii din Palota au drepturi egale cu românii. Ideile au fost reluate și în germană. La fine s-a manifestat simpatie față de rege și poporul român. În comuna românească Cheriu, cu populație românească, Plt. TR Țepelea a vorbit după preotul satului celor circa 25 de oameni

La partea sedentară a R. 2I. F. maiorul Poenaru raporta pe 12 august 1940 că pentru combaterea propagandei maghiare a organizat un program de conferințe în concordanță cu scopul urmărit. Ofițeri i-a folosit ca și conferențieri la populația civilă. Pentru subofițeri și trupă confesorul după slujbă va ține predici și la raportul Regimentului. Dar, la conferințe. Ca și în presa locală, Gazeta de Vest, erau reamintite odioasele crime săvârșite de unguri la Vașcău și Lunca Bihor. Dar, tratativele diplomatice de la Turnu Severin au eșuat, iar România s-a prezentat ca „mielul la tăiere”. Toată nădejdea îngropată în cazemate și sădită în sufletele românilor s-a ruinat odată cu Diktatul de la Viena! Propaganda românească temperată, spiritul războinic aplanat iar manifestațiile ungurești au și atârnat focul.

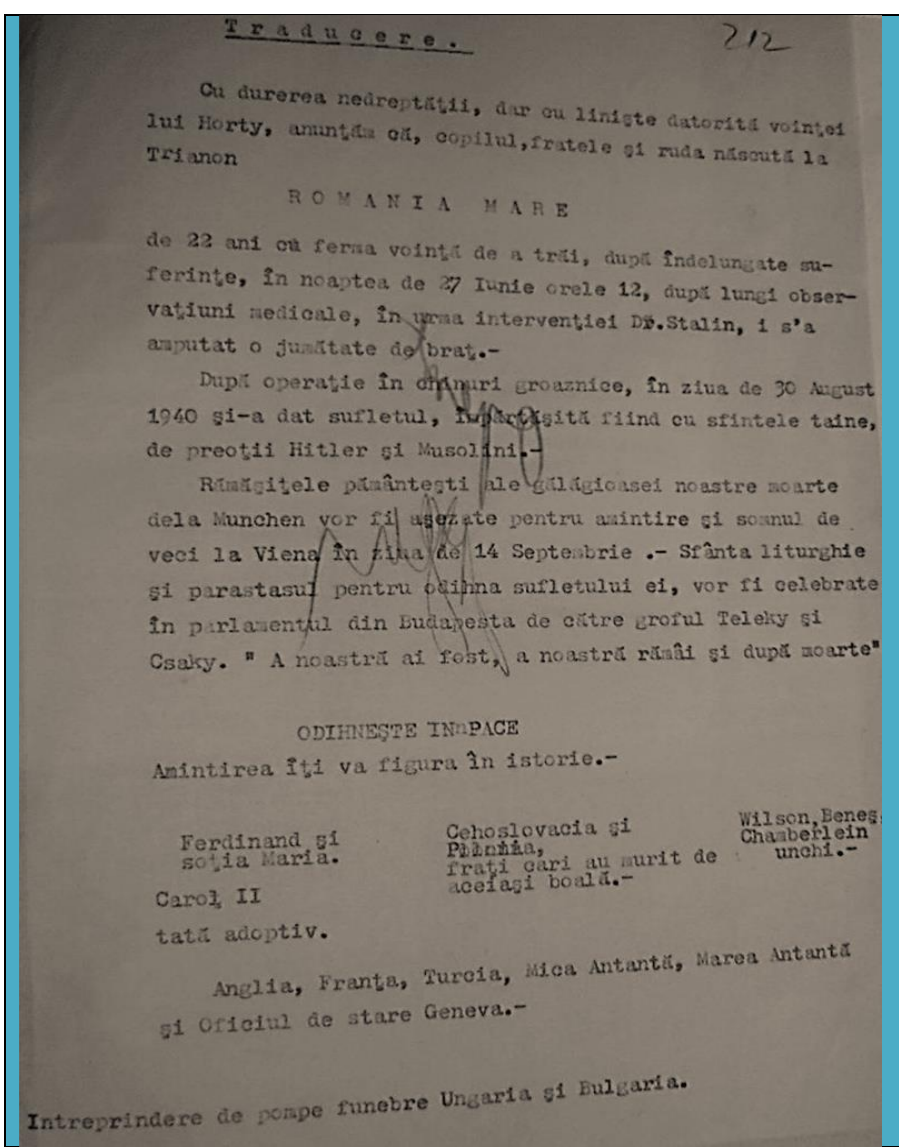
Consecințele Dictatului de la Viena

Din informațiile sosite la Chestura Poliției din Beiuș -noua capitală a județului Bihor, tăiat în două - rezultă primele arestări ale ungarilor făcute în mod abuziv. Jarca Simică, venit din Oradea care a raportat că foști demnitari din Oradea - „fostul primar dr. Augustin Chirilă și soția, fostul vice-primar Dr. Gherman, fostul secretar dr. Trif, legionarul Iancu Simioan și croitorul militar Cocoș” au fost arestați pe motiv că au avut „rol național în conducerea românească”!

Femeile românce prinse pe stradă după intrarea ungarilor în Ardeal erau obligate să poarte în piept cocarde cu următoarele inscripții: „NICI O BRAZDĂ” și „JUMĂTATE DE BRAZDĂ”. Soldații unguri erau încurajați și slobozi să facă orice vor!

Din informațiile culese pe 7 septembrie 1940 nu s-au putut verifica toate cele pățite cu privire la pensionarul CFR Pop Dumitru și dacă acesta a fost împușcat ori ba, de către un fost rezident ungar din armata austro-ungară. Dar, faptul că alt pensionar a fost „bătut crunt” confirmau toți refugiații români. Primarul din Oșorhei, Cristea Florian a fost bătut crunt, și apoi urmărit și iar znoptit împreună cu medicul evreu la care a făcut apel pentru prim ajutor. Românii erau sălțați de pe stradă și duși la poliție, ținuți „ca arestați, alții bătuți” dacă erau acuzați sau bănuți de unguri.

Coloniștilor împrăprietăriți din jurul Salontei li se aplică un tratament special de au fost nevoiți să abandoneze tot avutul și 51 dintre ei să se refugieze în România - toți au dat declarații scrise despre cele pățite. Tuduca Alexandru, originar din Câmpani, declara că a fost bătut de un căpitan de poliție, pentru ca să plătească unei unguoaiice, cu care era în judecată, „3.000 lei, un porc, 5kg untură de porc”, apoi, i-au bătut la poartă alți 4 soldați și i-au lua, sub amenințarea baionetei, alți 2.000 lei. Percheziția

Cetatea Cavalerilor

2023 – ANUL IULIU MAIU !

NR. 9(37) SEPTEMBRIE-2023

casei făcută de aceiași soldați s-a lăsat cu confiscarea celor 5.000 ce-i mai avea în casă. A fost obligat să-și vândă prăvălia, cu marfă de peste 60.000 lei valoare, cu numai 8.000 lei, dar jandarmii unguri au interzis plata prețului fortuit stabilit.¹²

Lucrătorii de la CFR au fost transferați la MAV. Doar românilor li s-a pus în vedere că pentru una lună. Un lucru era cert: toți comercianții au trebuit să închidă ori să scrie ungurește, ori să pleace! Ungurii șicanau pe români, apoi îi deposedau de avere și îi obligau să declare că „pleacă de bunăvoie”. Cei care au rămas erau astfel descurajați a mai pretinde ceva.

La chestura Poliției Oradea comisarul Wolf Iuliu, mutat la Bucegi, a revenit pe 2 septembrie și s-a pus la dispoziția ungarilor. Pe 25 septembrie 1940 soția „aprodului Butca Ioan, de la Tribunalul Bihor, amenințată cu împușcarea a părăsit casa din Oradea. Ungurii i-au luat contractele casei, de au adus-o pe femeie la disperare.

Abuzurile, atrocitățile, bătăile, schingiuirile și furturile au fost raportate, sumar anchetate, cercetate de Comisia mixtă româno-maghiară, sau cea internațională mixtă româno-maghiară-italiano-germană. Și cam atât. Rănile nu s-au vindecat. Adevărul însă trebuie cunoscut!